

Bezinning voor onderwijsmensen – Averbode

De mythe van het vrije ik. Pleidooi voor een menselijke vrijheid

Dit is de titel van de conferenties (en tevens van het boek) van senator Wouter Beke (CD&V) op het eerste bezinningsweekend van het VSKO dit schooljaar. Van over het hele Vlaamse land, tot zelfs uit Goes in Nederland kwamen een 25-tal mensen hiervoor naar de abdij van Averbode op 23 en 24 november. De achtergrond van de deelnemers was erg verschillend: de meesten uit het onderwijs, maar ook een aantal uit de zorgsector, van verschillende generaties en leeftijd, sommigen voor de zoveelste keer, een goed derde voor de eerste keer. Het is niet mogelijk om de rijkdom van dit gebeuren ten volle tot zijn recht te laten komen in een nabeschouwing. Toch wil ik pogen een aantal prikkelende gedachten, uitspraken en stellingnamen uit de conferenties en gesprekken weer te geven. Het boek van Wouter Beke is gepubliceerd bij Uitgeverij Averbode.

Het absolute zelf- beschikkingsrecht als hoogste goed in het liberale denken

Sinds wereldoorlog 2 is er een verschuiving in de samenleving van duidelijke, expliciete gezagsinstanties (overheid, kerk, top van zuilen, ...) naar een meer versluierde, impliciete gezagsinstantie, nl. *economie en markt*. Deze laatste pleit voor een zo groot mogelijke individuele vrijheid. Het hoogste goed is een alles overheersend *zelfbeschikkingsrecht*: ik moet mij kunnen aanschaffen wat ik wil om het leven te leiden dat ik verkies. Alles moet daar aan ondergeschikt gemaakt worden.

De politieke overheid moet zich terughoudend opstellen, waar

het de individuele vrijheid betreft. Op moreel vlak bijvoorbeeld mag zij niet verder gaan dan een minimum-standaard voorop stellen, die een zo groot mogelijke persoonlijke vrijheid garandeert.

De enige grens aan die individuele vrijheid is dat het anderen niet mag schaden.

(Bijgedachte: vreemd toch dat terzelfder tijd zoveel wetten en bepalingen gemaakt worden die de individuele vrijheid beperken. De massa verkeersregels en de vele camera's op openbare plaatsen zijn voorbeelden van deze paradox).

Afhankelijkheidsrelaties worden in het liberale denken als een probleem ervaren, want zij staan de individuele vrijheid in de weg.

Het gevolg van deze instelling is een sterke individualisering en ego-isering, een zich terugplooiën op zichzelf, uitmondend in extreme *alleenheid*.

(Bijgedachte: zou er een verband bestaan met het feit dat België mee aan de top staat wat betreft de consumptie van anti-depressiva, van slaap- en kalmeermiddelen en qua aantal zelfdodingen?)

Ook het verenigingsleven, groepen en buurtwerkingen worden om dezelfde reden als problematisch ervaren. In het huidige politiek correcte denken zijn groepsvorming en identiteit oubollige begrippen die het individuele zelfbeschikkingsrecht in de weg staan. Volgens het liberale discours moet de overheid rechtstreeks met de burger in contact treden. Via enquêtes, markt-

onderzoek, tele-voting, referenda worden die individuele burgers bevraagd en daaruit zou men tendensen kunnen afleiden die helpen bij het nemen van politieke beslissingen.

Zo komt men in een *drama-democratie* terecht. Wie de meest pakkende quote uit de mouw schudt, komt in het nieuws en wie een groep van misschien wel 10.000 leden vertegenwoordigt, komt niet aan de bak. En de burger? Die staat erbij en kijkt ernaar.

Participatie is in het liberale gedachtegoed wel belangrijk, maar dan alleen opdat elk individu zijn zeg zou kunnen hebben en dit zelfbeschikkingsrecht via geijkte procedures zou kunnen afdwingen.

Een fundamenteel probleem

Om werkelijk mens te worden in zijn meest volle betekenis, hebben we andere mensen nodig. We hebben nood aan familie, vrienden, geestesgenoten, ... niet alleen wanneer we hulpbehoevend, ziek, oud en zwak zijn, maar ook om ons voort te planten, om te leren, om nieuwe dingen te scheppen, ... kortom om ten volle mens te kunnen worden. M.a.w. *afhankelijkheidsrelaties* vormen geen probleem, maar *behoren tot het fundament van het mens-zijn*.

De individuele burger die op zichzelf staat, is een *mythe*. Slechts door lid te zijn van en zich te engageren in en voor allerlei groepen, verenigingen, gemeenschappen, wordt een mens waarachtig mens.

Groepsvorming en identiteit zijn geen oubollige, maar positieve begrippen die verantwoordelijkheid, betrokkenheid en solidariteit uitdrukken.

Bijgedachten:

- engagement in een groep is een leerschool in gemeenschapsvorming, waardoor een democratisch gevoel kan ontwikkelen (zoals: geen individuele beslissingen doordrukken, rekening houden met behoeften en gevoelens van anderen, zich begripbaar uitdrukken, ...);
- om noodzakelijke hervormin-

Rol van religie

Religie verwijst o.m. naar *verbinden* en dat is dan ook de fundamentele rol van geloof en godsdienst: mensen verbinden, bij elkaar brengen, op elkaar betrekken. Een grondbepaling van het christendom luidt niet voor niets: een mens leeft niet voor zichzelf alleen, maar is er in de eerste plaats voor de anderen.

De individuele burger die op zichzelf staat, is een mythe. Slechts door lid te zijn van en zich te engageren in en voor allerlei groepen, verenigingen, gemeenschappen, wordt een mens waarachtig mens.

gen te kunnen doorvoeren, is een voldoende groot draagvlak nodig. Intermediërende groepen – het door het liberale denken verguisde middenveld – die zich verenigen op basis van bepaalde waarden, zijn daarbij veel geschikter en competentere dan aparte individuen;

- participatie betekent hier zich verantwoordelijk en betrokken weten en zich van daar uit engageren, zich inschrijven in doel en missie van de groep waartoe men behoort of wil behoren.

Het zelfbeschikkingsrecht verdoezelt een verborgen agenda, nl. *het recht van de sterkste*. Het is immers slechts haalbaar voor wie niet in een afhankelijkheidspositie zit. (Denk b.v. aan de vrouw die op een bepaald moment beslist om thuis te blijven om voor de kinderen te zorgen en de carrière van haar man alle kansen te geven en daarna geconfronteerd wordt met een echtscheiding).

Vrijheid is trouwens een breed begrip: het is niet alleen een vrijmaken *van*, maar ook een vrijmaken *voor* (iets of iemand).

Rol van onderwijs en opvoeding

Wat bindt mensen in een samenleving? Voornamelijk taal en een aantal waarden zijn belangrijke identiteitsbepalers. Precies daar heeft het onderwijs een belangrijke taak te vervullen: het opvoeden vanuit expliciete waarden, het voor-leven van die waarden, het zelf gemeenschap vormen, het oproepen om actief deel te nemen en verantwoordelijkheid op te nemen.

Ouders worden erkend als actieve partners in dit proces en worden dan ook uitgenodigd tot participatie, niet om individuele rechten af te dwingen, maar vanuit betrokkenheid en engagement in het tot stand komen en realiseren van het opvoedingsproject van de school.

Rol van de overheid

Als de mens pas echt vrij en mens wordt door zijn betrokkenheid op de anderen, dan moet de overheid zorgen dat groepsvorming, verenigingsleven, gemeenschapsopbouw voluit kansen krijgen.

in deze gemeenschapsopbouw een niet te onderschatten rol te spelen. Hoe groter de verbondenheid, hoe groter de solidariteit, hoe groter het vertrouwen.

Mensen worden hier als mens sterker door en sterke mensen

Vermits groepen bestaan rond waarden, zou de overheid op het publieke forum geen waardeloze neutraliteit mogen nastreven, maar integendeel actief pluralisme moeten stimuleren.

Vermits groepen bestaan rond waarden, zou de overheid op het publieke forum geen waardeloze neutraliteit mogen nastreven, maar integendeel *actief pluralisme* moeten stimuleren. Actief wil zeggen: kansen geven aan alle groepen om hun waarden en opvattingen op het publieke forum te brengen, waardoor meningen, visies en waarden met elkaar in contact kunnen komen. Uit deze confrontatie kan uitwisseling en dialoog ontstaan en dit alles verhoogt uiteindelijk het democratisch gehalte van de samenleving.

Het zogeheten middenveld heeft

maken in verbondenheid een sterke samenleving. De overheid heeft er dan ook alle belang bij om te investeren in dit *sociaal kapitaal*.

Lidmaatschap, inzet, verantwoordelijkheid opnemen, ... geven bovendien structuur aan het leven en veroorzaken zin, of toch op zijn minst een gevoel van zinvolheid en ook dat maakt de mens sterker in het leven.

Besluit

- Echt vrij is de mens pas wanneer hij zich verantwoordelijk weet.

- Participatie is de concretisering van deze verantwoordelijkheid en betrokkenheid in gemeenschappen.
- Mensen worden vrij dankzij en niet ondanks vereniging en groepsvorming.
- Actief pluralisme ondersteunt het ontstaan van een sterke (solidaire, democratische) samenleving.
- Sterke gemeenschappen brengen sterke mensen voort en omgekeerd.

Deze prikkelende en inspirerende gedachten, de mooie en rustgevende vieringen en bezinningsmomenten, de gastvrijheid van de paters Norbertijnen en het schitterende kader van de abdij maakten deze "nascholing" van het VSKO meer dan de moeite waard!

Rudi Haven
Pedagogisch begeleider bisdom
Antwerpen